

"עמוק באדמה": מוות בחברות מוסלמיות

סמסטר ב' תשע"ז, ימי ב' ("גילמן" 362א') ו-ג' ("גילמן" 455), 14 – 16

פרופ' מירי שפר-מוסנזון

שעת קבלה: לפי תיאום מראש, גילמן 429

טלפון ומענה קולי: 640-9450 (מזכירות); דוא"ל: shefer@post.tau.ac.il

מוות הוא אולי האירוע הדרמטי ביותר בחייו של הפרט ובחיי קהילה. זו נקודת המוצא של הקורס שעוקב אחרי המשמעויות הדתיות, החברתיות והתרבותיות שיוחסו למוות בקהילות מוסלמיות מזרח תיכוניות ואפריקאיות בתקופות שונות בהיסטוריה. נשאל שאלות: כיצד ביקשו מוסלמים לשלוט במוות? כיצד התכוננו אליו? כיצד ניבאו את בואו הקרב? כיצד תזמנו אותו? התשובות לשאלות אלו יאפשרו לנו לדון בסוגיות של זהות, קהילתיות, מאבקי כוח, גבולות חברתיים, וכיצד כל אלו נקבעו תוך הסכמה ותוך תחרות ועימות סביב סצינת המוות. בין הסוגיות שידונו הן התאבדות ומות שהידים במלחמה ובמגיפה; עמדות ההלכה המוסלמית בשאלות של מוות (המתת חסד, מוות מוחי); רצח והצד הפלילי של מוות; הלוויות, קברים ובתי קברות; המוטיב הספרותי של "למות מאהבה"; אפיוניו של העולם הבא (גן עדן וגיהנום), ועוד.

דרישות הקורס

- נוכחות
- השתתפות פעילה על-סמך רעיונות / שאלות / חומרים שיוצעו על-ידי הסטודנטים. הסמינר מתקיים במתכונת של דיון, ולכן תרומה מתמשכת היא הכרח. למי שהשתתפות במפגשים אינה דבר נוח, יש אפשרויות חליפיות, ובהן: תרומה לפורום באתר הקורס, קריאת חומר נוסף, התייחסות למקור ראשוני (בתרגום או במקור), או כתיבת ערך בוויקיפדיה. המרצה פתוחה לרעיונות להשתתפות ולתרומה באופנים יצירתיים. כך או כך הציפיה היא שהסטודנטים יהיו פעילים ויוזמים.
- הגשת תרגיל שמבוסס על ניתוח מקור ראשוני: סרט הדרכה לאנשי טהרה מוסלמים. התרגיל ייעשה במהלך השבוע הראשון של אפריל. במהלך שבוע זה לא יתקיימו מפגשים בכיתה. הנחיות מפורטות נמצאות באתר הקורס.
- הגשת עבודה סמינריונית/רפראט: את העבודה יש להגיש עד ה-1 באוקטובר, 2017. באתר הקורס תמצאו הנחיות ולוחות זמנים מחייבים להכנת העבודה.
- ביטול שיעור והשלמתו: בשל אילוצים אישיים, המפגש ב-14 במרס לא יתקיים. במקומו ניפגש ביום ו', 17 במרס, בשעה 9.

מבנה הציון הסופי

- 25% השתתפות: יילקחו בחשבון שיקולים כמו עבודה לכל אורך הסמסטר, תרומה איכותית וכמותית של סטודנטים לדיונים.
- 10% ניתוח של מקור ראשוני: הגשה של תרגיל קצר על סרט הדרכה מוסלמי.
- 15% פרזנטציה בכיתה של עבודת המחקר
- 50% עבודה סמינריונית

חומר הקריאה

א. מוות, האל ואמונה

- **Rustomji, Nerina.** *The Garden and the Fire: Heaven and Hell in Islamic Culture.* New York: Columbia University Press, 2009. "Introduction," xiii-xxii; "Epilogue," 158-63; 165, 177 (notes). **הפרקים סרוקים באתר.**
- **Rosenthal, Frantz.** "Reflections of Love in Paradise," in John H. Marks and Robert M. Good. Eds. *Love and Death in the Ancient Near East.* Guilford, CT, 1987. 247-54. **המאמר סרוק באתר.**

ב. הלוויות ואבל

- **Halevi, Leor.** *Muhammad's Grave: Death Rites and the Making of Islamic Society.* New York: Columbia University Press, 2007. "Introduction," 1-13; "Epilogue: Death Rites and the Process of Islamic Socialization," 234-40. **הפרקים סרוקים באתר**
- **Santen, J. [C. M.] van.** "We Attend but No Longer Dance: Changes in Mafa Funeral Practices due to Islamization," in C. Baroin, D. Barreteau & C. von Graffenried. Eds. *Mort et rites funéraires dans le bassin du Lac Tchad. Death and Funeral Rites in the Lake Chad Basin.* Paris: Bondy [Orstom ed.], 1995. 163-85. **המאמר סרוק באתר**
- **הירש, הדס.** "מלבושי קבורה ולבוש של אבל כמשל ליחסי מגדר בחברות מוסלמיות טרום-מודרניות," **מותר**, 13 (2005), 75 – 82. **המאמר סרוק באתר**
- **Giladi, Avner.** "'The Child Was Small... Not So the Grief for Him': Sources, Structure, and Content of Al- Sakhawi's Consolation Treatise for Bereaved Parent," *Poetics Today*, 14 (1993), 367-86.

ג. הגופה וכבוד המת

- **Fierro, Maribel.** "Decapitation of Christians and Muslims in the Medieval Iberian Peninsula: Narratives, Images, Contemporary Perceptions," *Comparative Literature Studies*, 45 (2008), 137-64.
- **Amanat, Mehrdad.** "Set in Stone: Homeless Corpses and Desecrated Graves in Modern Iran," *IJMES*, 44 (2012), 257-83.
- **הכשרה של אנשי טהרה מוסלמים להבאת המת לקבורה:** <https://www.youtube.com/watch?v=8mTXXnbYuVc&t=27s>. הגשת תרגיל. פרטים באתר.

ד. קברים ובתי קברות

- **Leisten, Thomas.** "Between Orthodoxy and Exegesis: Some Aspects of Attitudes in the Shari's toward Funerary Architecture," *Muqarnas*, 7 (1990), 12-22.
- **Hillenbrand, Robert.** *Islamic Architecture.* Edinburgh: Edinburgh University Press, 1994. 253-68. **העמודים סרוקים באתר**
- **Talmon-Heller.** "Graves, Relics and Sanctuaries: the Evolution of Syrian Sacred Topography," *ARAM*, 19 (2006-2007), 601-620. **המאמר סרוק באתר**
- **Demirakin, N. Işık.** "Expropriation as a Modernizing Tool in the Nineteenth-Century Ottoman Empire: The Case of Cemeteries in Beyoğlu," 18 (2012), *the International Journal of Turkish Studies*, 1-15.

ה. קשר עם המתים

- **Kinberg, Leah.** "Interaction between this World and the Afterworld in the Early Islamic Tradition," *Oriens*, 29-30 (1986), 285-308.
- **Sariyannis, M.** "The Dead, the Spirits, and the Living: On Ottoman Ghost Stories," *Journal of Turkish Studies*, 44 (2015), 373-90. **המאמר סרוק באתר**

ו. סוגים שונים של מוות: מוות שאינו סופי – גלגול נשמות

- **Stevenson, I.** "Characteristics of Cases of the Reincarnation in Turkey and Their Comparisons in Two Other Cultures," *International Journal of Comparative Sociology*, 11 (1970), 1-17.

ז. סוגים שונים של מוות: מרטיריות

- **Cook, David.** *Martyrdom in Islam*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. Ch. 3 "Legal Definitions, Boundaries, and Rewards of the Martyr." 31-44. **הפרק סרוק באתר**
- **קולברג, איתן.** "דמות הנביא מוחמד כשהיד, " **עיונים באסלאם הקדום: דברים שנאמרו ביום עיון לכבוד מאיר י' קיסטר במלאות לו תשעים שנה.** ירושלים: האקדמיה הישראלית למדעים, תשס"ה. 45 – 71. **המאמר סרוק באתר.**
- **Cook, *Martyrdom in Islam*, ch. 4 "Sectarian Islam: Sunni, Shi'ite and Sufi Martyrdom," 45-73; ch. 5 "Martyrs: Warriors and Missionaries in Medieval Islam," 74-97. הפרקים סרוקים באתר.**
- **Kaur, Ravinder.** "Sacralising Bodies: On Martyrdom, Government and Accident in Iran," *Journal of the Royal Asiatic Society*, series 3, 20 (2010), 441-60.

ו. סוגים שונים של מוות: אהבה

- **Jarrar, Maher.** "The Martyrdom of Passionate Lovers," in Angelika Neuwirth et al. Eds. *Myths, Historical Archetypes and Symbolic Figures in Arabic Literature*. Beirut, 1999. 87-107. **המאמר סרוק באתר**
- **Andrews, Walter G. and Mehmet Kalpaklı.** *The Age of the Beloveds: Love and the Beloved in Early-Modern Ottoman and European Culture and Society*. Durham and London: Duke University Press, 2005. Ch. 8 "To Die For...: Love and Violence in the Age of the Beloveds," 251-69, 375-77 (notes). **הפרק סרוק באתר**

ז. סוגים שונים של מוות: הצד הפלילי

- **Shah, Saeyd Sikander.** "Homicide in Islam: Major Legal Themes," *Arab Law Quarterly* 14 (1999), 159-86.
- **Peters, Rudolph.** "Murder On the Nile: Homicide Trials in the 19th Century Egyptian Shari'a Courts," *Die Welt des Islams*, new series, 30 [1/4] (1990), 98-116.
- **Fahmy, Khaled.** "The Anatomy of Justice: Forensic Medicine and Criminal Law in Nineteenth-Century Egypt," *Islamic Law and Society*, 6 (1999), 224-71.

ח. סוגים שונים של מוות: "מוות טוב"

- **Rispler-Chaim, Vardit.** *Islamic Medical Ethics in the Twentieth Century*. Leiden, 1999. Chp. 10 "Euthanasia – Mercy Killing," 94-99. **הפרק סרוק באתר**

ט. קביעת רגע המוות

- **Moosa, Ebrahim.** "Languages of Change in Islamic Law: Redefining Death and Modernity," *Islamic Studies*, 38 (1999), 305-42. **המאמר סרוק באתר**
- **Krawietz, Birgit.** "Brain Death and Islamic Tradition: Shifting Borders of Life?," in Jonathan E. Brockopp. Ed. *Islamic Ethics of Life: Abortion, War and Euthanasia*. Columbia, SC, 2003. 194-213. **המאמר סרוק באתר**

י. סיכום: האם יש היסטוריה של מוות? היסטוריה של מוות מוסלמי? והאם כדאי לנו לעסוק בה?

- **Minkin, Shane.** "History from Six-Foot Below: Death Studies and the Field of Modern Middle East History," *History Compass*, 11:8 (2013), 632-46.